

Os SALTOS d'augua

Iluces y solombras nel aproveitamento hidroeléctrico del valle del Navia

El saltó de Doiras

Nel valle del Navia puxéronse al llargo d'esta centuria tres saltos d'augua, Salime, Doiras y Arbón, que trouxeron con ellos, y einda siguen féndolo, importantes tresformacióis na traza del territorio. El aproveitamento hidroeléctrico da forza del augua trouxo lluz... però tamén dalgúas solombras.

↓ José Ramón Fdez.-Tresguerres Rodríguez

A construcción del Salto de Salime, por exemplo, tróuxo a desaparición debaxo das súas auguas de dellos llugares (oito, concretamente), cousa qu'obligó a dalgúdos qu'allí vivían a mudarse a outros sitios feitos adrede na comarca de Terra Cha, en Lugo, ou na zona da marina asturiana. A outros llugares como Pénjamo ou Vilarpedre cortáronyes as súas comunicacióis hasta chegar a depender enguano da barca que yes pagan as empresas Electra del Viesgo y Hidroeléctrica del Cantábrico, entrambas y dúas amas del salto.

Así y todo, al pé del, hasta agora, único aproveitamento eléctrico d'estos saltos, xa se van notando os empezos, pequenos pero esperanzadores, del apròvetamento turístico como deixa ver a construcción hai poucos anos del hotel *Las Grandas* na veira del salto de Salime. Esperemos qu'estos recursos endóxenos novos valian pr'afixar a cada vez máis menguada población d'esas terras.

Taría ben, primeiro, recordar dalgúdos datos del Río Navia y espoñer tamén dalgúdos aspectos técnicos y hestóricos d'estos tres importantes impactos sufridos pol río nel sou calce.

A construcción dos saltos

El Río Navia naz a 1.240 m d'altura nös montes do Cebreiro en terras luguesas, entra en Asturias por Vilagudín y vai correndo por entre materiales pizarrosos y cuarcíticos en cuase todo el recorrido. Esta mena de material torna el absorción del augua das arroyadas y fai qu'el río encha muito en conto empeza a chover curioso.

El primeiro dos tres saltos feitos foi el de Doiras (Bual, aunque coye muito d'Eilao), que foi feito por Electra del Viesgo entre os anos 1929 y 1933. Das súas características técnicas namáis dirémos as mididas da presa: 76 m d'altura que ye deixan represar úa capacidá de 115 Hm³. Houbo abondas dificultades técnicas al hora da súa construcción por causa das deficiencias que tía a terra prá súa cimentación como consecuencia da muita permeabilidad. Estas dificultades amañáronse inyectando productos de compactación, cousa que fexo abondo máis cara el obra.

17 km máis abaxo ta el salto d'Arbón (Villayón), qu'anagóu tamén terras de Bual. Empezóu a ferse en xulio del ano 1967 y el altura da presa é de 28 m,

que ye deixan represar namáis 12,8 Hm³. É, como imos ver, a máis pequena das presas. Igual que pasóu con Doiras, tuvéronse que fer pantallas d'impermeabilización da terra das barrancadas unde se fexo a presa, chegando a injectarse us 14.000 m³ de mezclas d'inyección. Tamén é propiedá d'Electra del Viesgo.

El salto de Salime (Grandas de Salime), que coye tamén parte d'Ayande y Ibias y parroquias de Negueira de Muñiz na vecía provincia luguesa, empezóu a ferse nel ano 1946 y nun acabóu hasta despóis de sete anos, en 1953. Ta 22 km máis enriba da presa anterior, a de Doiras. El altura da parede da presa é de 112 m, el que nos pode dar úa idea aproximada da súa espectacularidá y del grande da superficie que coye toda el augua: us 30 km con úa capacidá de represar hasta 256 Hm³.

Pra fer esta presa tan espectacular fexo falta amañar un teleférico que valíu pr'achegar dende el porto de Navia el material que se precisaba pral obra, xa qu'a carretera feita nun era abondo. A súa llargura pasaba dos 35 km y construíulo úa compañía italiana de nome Caretti-Tanfani.

Nos últimos tempos fixéronse estudos de rentabilidá pra mirar de tentar de reconstruir este teleférico, anque con us fines del todo distintos. A necesidá de cuase ter que volver fello y as inversións tan altas que fian falta, pinta que nun deixan muitas expectativas de sacarye rendedeira polo qu'a súa reconstrucción, a lo menos pol momento, ta parada. A verdá é que namáis quedan dalgúas torres que nun iban valer pra ter polas cabinas d'uso turístico al que se quer destinallo.

Pra poder dicir os beneficios ou perxucios que trouxo consigo a construcción dos tres grandes saltos del Navia hai que fer primeiro un balance pequeno nel debe y nel haber dos conceyos afectaos y deixar qu'os demáis xuzguen y saquen as súas propias conclusións.

Os beneficios pral valle del Navia

A gran produción d'enerxía que se manda dende a zona, primeiro hasta as estacións de Sta. Cruz de Mieres, La Corredoria en Uviéu y Ceao en Lugo, pra distribuilla despóis al resto del estao. Entre os once grupos eléctricos produz úa media anual de 785 millois de quilovatios.

Os ingresos sacaos polas arcas dos sete conceyos asturianos afectaos (Ibias, Grandas de Salime, Ayande, Pezós, Eilao, Bual y Villayón) ademáis de Negueira de Muñiz en Lugo.

El aproveitamento turístico cada vez mayor da comarca de resultas da posibilidá de fer deportes acuáticos. Nel salto de Salime, remo y navegación de todas as menas, hasta a vela, pral qu'é muito bon por causa del dominante vento nordés. Hai embarcaderos nel Salto y na Casía. Nel de Doiras hai accesos prá navegación en Llanteiro y Xío. Nel d'Arbón tamén hai en Sarandías un albergue con actividades de remo.

Dende el punto de vista artístico y arquitectónico hai que falar das obras de Vaquero Palacios y Va-

quero Turcios nel Salto de Salime. Né, ademáis del edificio unde ta el grupo termoeléctrico, fixeron a decoración interior da sala de máquinas con un mural mui grande (máis de sesenta metros de llargo) y os importantes relieves feitos por Vaquero Palacios. Todo esto llevóu á súa catalogación, xunta outros cuatro edificios máis d'Asturias, por parte da

Salime á vista, el última vez que valleiraron a presa

organización *Docodomo* (Documentación y Conservación del Movimiento Moderno). A entrada, como dicen as guías turísticas, é reservada, polo que temos que poñello nel debe con dalgús reparos.

A criación de 60 empregos na actualidá, anque nel tempo de construcción el número de trabayadores foi muito mayor.

Sito importante pra qu'anien as aves acuáticas, mayormente en Salime, unde, dende el ano 1985 pola orde xeneral de vedas, ta prohibida a caza pol sou especial interés ornitológico.

El emprobecemento d'un territorio

Tamén é obrigao falar das cousas que tán nel haber da comarca como resultao das tresformacións sufridas nel valle del Navia.

Hai que falar primeiro da contribución al despoblamiento da zona y el desarraigo dos antigos habitantes que tuvieron que deixar as súas casas de sempre. Máis de 150 personas víronse obrigadas a mudar de sito.

Nel conceyo de Grandas, por exemplo, pasóuse entre os anos 1940-1960 de 3.590 habitantes a 3.430, lo que vén a representar un 4,45% menos de

población. Pero estos datos asustan máis se comprobamos os aporaios por Riesgo Fernández nel sou estudio da comarca del Alto y Medio Navia: "Sobre úa superficie que representa un pouco menos del 3% da extensión total d'Asturias, vivían nel ano 1900 un total de 12.386 habitantes, lo que representa al tempo un 1,97% de toda a población asturiana. Oitenta y oito anos despóis, el valle, nel treito del que tamos acupándonos, presentaba úa población censada de 6.250 almas, cuase el dobre menos qu'en 1900 y namáis un 0,5% dos habitantes d'Asturias".

A perda das miyores terras prá llabranza ou el gao como eran os fondos dos valles hoi anagaos pol augua.

A desaparición del patrimonio hestórico y etnográfico cua destrucción de varios lugares como Santa María de Salime. D'esta población temos dalgús datos del *Diccionario Geográfico-Estadístico-Histórico de España y Colonias de Ultramar* de Madoz y que cito textualmente: "Sit. en un profundo y estrecho valle rodeado de elevados peñascos, a la der del r. Navia; vientos más frecuentes, NE. y SO. CLIMA cálido. Tiene 30 casas; un hospital de peregrinos y una igl. dedicada a Ntra. Sra. del Puente, la que es bijuela de San Salvador de Grandas. Hay también 2 capillas dedicadas a San José y San Antonio, de propiedad particular".

Tamén desapareceu debaxo del augua *A Ponte de Salime*, paso tradicional del camín de Santiago pol interior, que taba feito de pedra y con un arco namáis derriba d'úa ozca impresionante que lo emporondaba 50 m porriba del río. A súa figura ta nel escudo del conceyo.

Os destrozos na llabranza das viñas, tradicionales en todo el valle, y que se ven ben amoladas pol oumento da humedanza da zona por causa del efecto da *evaporación-condensación* del augua represada nos saltos. Hoi as viñas tán cuase desinciadas nel valle agá nel conceyo de Pezós unde einda se mantéin.

A deforestación dos fondos dos valles hoi anagaos y nel sou tempo cubertos d'úa vexetación mesta típica das ribeiras del río: umeiros, llameiras, freisnos, álamos, avellaneiros, salgueiros... Amáis d'esta vexetación tamén menguou a fauna asociada a ella.

As variacións ben apreciábles nel microclima da zona, aparecendo factores d'*inercia térmica*, quere se dicir, el retardo dos procesos climáticos en condicións normales. Oumenta a nebra y as precipitacións ademáis da humedanza absoluta y relativa como xa dixemos máis enriba al falar das viñas.

El salmón desinciouse nel Alto y Medio Navia por causa de nun poder pasar a barreira infranqueable das presas nel sou camín de remontada. Enguano namáis nos 14 últimos quilómetros del río se poden pescar salmóns. Pero, antano, y según as estadísticas qu'hai de capturas, era ún dos ríos asturianos del mayor riqueza piscícola.

El salto d'Arbón

Tresformacións nas súas infraestructuras viarias que nun yes deixan comunicarse por terra a dalgús lugares. Hai qu'amecer a estos casos a incomunicación que vai sufrir a parroquia ibiana dos Coutos cua presa que se quer fer nel Alto Navia.

Conclusións

Con estos y outros datos que podíamos ir amecendo na conta tanto del debe como del haber d'estas obras hidráulicas y que nun vou fer por nun allargar muito a relación, tíamos que tar en condicións de poder opinar se merez a pena el que se fexo nel valle del Río Navia. Muitos dos factores aquí espostos iban a tar bus de valorar col método de coste-beneficio xa que se poden pasar a pesetas. Outros, como el aforro ou pérdida de tempo nas comunicacións temos que midillos en términos físicos (tempo), y outros, máis malos de cuantificar, en términos afectivos, pero todos ellos pódense evaluar. Qu'outros xuzguen el qu'aquí s'espuxo.

BIBLIOGRAFÍA

- CUARTAS, Javier: "El río que nos alumbra", *La Nueva España*, 26 de nóvembre de 1995.
- JARDÓN, J. & QUINTANA, J.: "Salime resucita sus fantasmas", *La Nueva España*, 22 d'agosto de 1997.
- LASTRA LÓPEZ, Carlos: "L'Alto Navia revive unes selmanes", *La Nueva España*, Agosto de 1997.
- MADOZ, Pascual: *Diccionario Geográfico-Estadístico-Histórico de España y Colonias de Ultramar*, Ámbito Ediciones, Valladolid, 1985, Edición Facsímil.
- MORALES MATOS, G. & VALLES FUEYO, M.: "Ríos, lagos y embalses", *Geografía de Asturias*, I, Editorial Prensa Asturiana S.A., Uviéu, 1992.
- RIESGO FERNÁNDEZ, Xosé Nel: "La comarca del Alto y Medio Navia: Grandas de Salime, Pesoz, Boal e Illano", *Geografía de Asturias*, II, Editorial Prensa Asturiana S.A., Uviéu, 1992.
- VV.AA.: "Oscos-Eo, Navia", *Gran Atlas del Principado de Asturias*, III, Ediciones Nobel, Uviéu, 1997.
- VV.AA.: *Ríos salmoneros de Asturias*, ALSA, Uviéu, 1987.